

svijet i život bili su »od komada«. Načelan i dosljedan, taj »komad« je bio tako čvrst da je s jedne strane neodoljivo privlačio, dok je s druge u svojoj tvrdokornosti i nekoj sirovoj rustičnosti i oporbi zbunjivao i čudio. No čitava života Stjepan je ostao postojan, isposnički strog i svetački siguran: i kao mladi klerik, i kao odgojitelj, i kao fratar, i kao starješina, i kao župnik, i kao vjernik — i u teškim kušnjama rata, i poslije.

Pun životnih oporba i dubinskih kontrasta Stipičin portret izranja iz Mazićeva djela poput šarenog mozaika, koji unatoč skladnosti stila i čvrstih linija privlači oko najprije svojim žarkim bojama. Tvrdoglava upornost svetačke askeze u liku o. Stjepana odzvanja iskonskom snagom njegova bića. U psihološkoj pozadini Mazićeva djela i pomalo preopširnomo povijesno-regionalnom dekoru i dokumentaciji naziru se jasne odrednice ličnosti koja se lomi u vrtlozima vlastite psihe i u snazi volje prerasta u monolitni blok, kojemu se naziru dubinske pukotine iskonske južnjačke naravi: u surovosti i nježnosti, molitvi i anatemi, sentimentalnim treptajima bića i asketskoj »rustičnosti« fratra. (Možda se ta nit najjasnije očituje u spontanjoj »psihoanalizi« kroz odnos o. Stipana prema svojoj subraći i ženskom svijetu.)

»Svatko će se, siguran sam, diviti onoj silnoj volji i ustrajnosti kojom je uz najteže osobne žrtve o. Stjepan htio postići u životu jedno jedino potrebno: svetost, Kraljevstvo Božje u svetosti« (17) — zaključuje autor u svojem predgovoru.

Stjepanova je svetost dakle izrastala na životnim žrtvama. I upravo ta poruka, to osvjetljenje, taj odnos iskonske naravi i svetosti, žrtve i vlastitog »tesanja« — zlatna je nit ovoga djela. Stilska nabreklost, književna simbolika, metafora, i psihološko poniranje u srž životnih odrednica o. Stjepana čine Mazićevu knjigu vrijednom i izuzetnom u našoj literaturi. Čitava vrvi svježinom i životnom smjelošću: od posvete — posvećena je malom i velikom čovjeku, grešniku i svecu, zločincima, siromasima i patnicima... kao i onima drugima iz naše prošlosti i sadašnjosti — do Marčelićeva Predgovora i brojnih svjedočanstava i dokumenata osjeća se ista misao, ista želja: dati stvarni, autentični lik i životnu sredinu oca Stjepana.

Zahvaljujući svemu tome, autor je vjerno iznio »opori« svetački portret osvijetljen u svoj svojoj originalnosti i psihološkim dubinama, što je vjerojatno uvjetovalo pomalo neobičan naslov ove knjige: *Svetac koji to možda nije*.

Sladokusni esteti i ljubitelji sržnih problema mogli bi prigovoriti da se ova knjiga u svojim pojedinostima razlijeva i nepotrebno širi. Možda je to plaćeni danak biografsko-dokumentarnom žanru. No srž je ipak snažno zahvaćena, problematika je i stilski i psihološki zgusnuto obrađena. Ljepota Mazićeva jezika i kreativna sposobnost njegova pera sile da se djelo ne ispušta iz ruke dok se do kraja ne pročita.

ŠEMATIZAM HVARSKE BISKUPIJE

(Izdao Biskupski ordinarijat Hvar 1976., 158 str., 4 slike, 4 zemlj. karte)

Josip Franulić

Danas se dijecezanski šematizmi ne izdaju često, dok je za austrijske vladavine svaka biskupija u ovim krajevima to činila gotovo svake godine. Posljednji takav šematizam tiskala je hvarska biskupija 1912. Najnoviji, za 1976. godinu, posvećen je sadašnjem ordinariju msgru Celestinu Bezmalinoviću prigodom 20. obljetnice njegova biskupskog ređenja. Objavljivanje ove knjige

uvjetovalo je to što se iz nedavnog tiskanog *Općeg šematizma Kat. Crkve u Jugoslaviji* »ne može dobiti pravi uvid u stanje hvarske biskupije« (predgovor).

Izdavači ovog Šematizma nisu se zadovoljili najškrtijim podacima o pojedinim župama, nego su nastojali da one budu opširnije obrađene, kako bi on, uz ostalo, bio i pregled povijesti hvarske biskupije. Za to se osjećala potreba, jer je o hvarskoj biskupiji relativno nedovoljno napisano. Rad pojedinih istraživača njezine prošlosti ostao je u granicama individualnog proučavanja. Arhivskog materijala, međutim, ima obilno.

Listajući ovaj Šematizam pred nama se, među ostalim, nižu naslovi: opći podaci o hvarskoj biskupiji, povijesni osvrt, hvarski biskupi, katedrala, kaptol, pojedine službe i župski listovi u biskupiji. Tu ćemo još naći popise dijecezanskih svećenika po godinama rođenja, sveć. ređenja i mjestu rođenja. Svaka je župa obrađena po određenoj shemi: postupak naselja i župe, istaknutije osobe, crkve, broj stanovnika, bratovštine, groblje, župska (i redovnička) kuća, matične knjige, ustanove u mjestu, prometne veze, znamenitosti te podaci o župniku, eventualno o župskom pomoćniku i ostalim svećenicima u mjestu.

Malo statistike iz Šematizma: ukupan broj stanovnika u biskupiji 1. siječnja 1976. g. iznosio je 26.484. Velika je razlika s obzirom na napučenost pojedinih župa, među kojima je najbrojnija hvarska s oko 3.000 stanovnika. Biskupija se dijeli na tri dekanta (hvarski, brački i viški) s ukupno 46 župa. Dijecezanskih je svećenika nabrojeno 54 — od kojih polovica ispod 50 godina života — i 18 redovničkih, te 109 redovnica. Svećeničkih kandidata ima 10.

Iz ovog ćemo Šematizma doznati da pojedini svećenici iz prošlosti biskupije zauzimaju u hrvatskom narodu istaknuto mjesto kao bibličari (Škarić), pjesnici (Ivanišević, Vitaljić), povjesničari i arheolozi (Bervaldi, Ljubić), filozofi (Petrić), književni kritičari (Petravić), astronomi (Miličević), političari (Bianchini) itd., a ne može se mimoći ni Hvaranin Bučić koji je 1936. g. umro na glasu svetosti. U ovoj se knjizi također može čitati kako se po crkvama opsegom male hvarske biskupije nalaze umjetnine velikih majstora: oltarske pale Tiziana (odnosno Veronesea), Bassana, Tintoretta, Palme Mlađeg, Girolama i Franceca da Santacroce itd., te orgulje glasovitog graditelja Nakića (Nerežišća i Supetar).

Tko radi taj i griješi. Razumljivo je, stoga, da i ovo djelo nije bez nedostataka. Oni se ne mogu pripisati u krivnju izdavaču; poštivalo se tekstove onih koji su poslali materijal za dotične župe. Iz toga je nužno slijedilo da su neke župe bolje i opširnije obrađene, a za one o kojima su podaci vrlo oskudni, tekstovi nisu poslani. Pošto se u pregovoru predviđa drugo izdanje Šematizma, trebalo bi nastojati da se pojedinim župama za jednako važne podatke ustupi jednak prostor. Ističemo da su prigodom određivanja broja stanovnika nekih župa previše utjecali subjektivni motivi.

Suvišno je reći da je do reorganizacije crkvene uprave u Južnoj Hrvatskoj 1828. g. došlo zbog krupnih državnih promjena (str. 8.). Neretvani nisu primili kršćanstvo kad i ostala hrvatska plemena (39.), nego posljednji od svih. Za pjesnika Ivaniševića rečeno je da je rođen u bračkom Dolu (40. str.), a na str. 94. u Postirima; točno je ovo drugo. Ne kaže se biforna crkva (67.), nego dvostruka. (Bifora je dvodijelni prozor sa stupićem u sredini.) Na istoj stranici začuđuje u Vrisniku toliko broj kipova, sve iz 15. st.! Miličević nije bio astronom-amater (72.), nego kvalificirani stručnjak. Zar nisu Ložišća u crkvenom pogledu prije osamostaljivanja bila neko vrijeme pod Bobovišćima (81.)? Nejasna je rečenica: »Riječ Splitska označuje luku za Split« (103.). Iz Bersatićeva naslova *vicarius foraneus* krivo je zaključivati da je dekanat u Supetru iz njegova vremena (107.). Za razliku od biskupskog vikara u Hvaru, on je bio vikar izvanjski, t. j. izvan biskupskog sjedišta, konkretno na Braču. Tu je službu obavljao brački arhiepiskop, župnik Nerežišća, iako ne redovito, kao u ovom slučaju. Razdioba biskupije na donedavne dekanate potječe iz 19. st. — Kako mogu temelji strokršćanske bazilike u Sutivanu biti iz 16. st. (110.)? Tvrdnja da su benediktinci došli u Komizu u 11. st. (114.) točnije bi glasila: benediktinska se opatija ovdje spominje od 13. st. Na istoj stra-

nici: uz podatak da je crkvu posvetio papa Aleksandar III. moglo se dodati: po svojoj prilici. U Bolu se, doista, sastalo bračko plemstvo 1184. g. (127.), ali kartular povaljske opatije ne navodi da je to bilo u zgradi biskupije. Kod gotovo svake župe napisano je: Matične knjige se vode od... godine. Točnije je: sačuvane su (kao na str. 91. i 122.), jer su se one u mnogim župama vodile već 1579. g., ali se svugdje nisu sačuvale.

Ima i propusta; izostavljena su neka značajnija imena. Osim navedene dvojice sveučilišnih profesora, Novaka i Zaninovića (40.), za hvarsku kulturnu baštinu mnogo je učinio svojim perom i radom dr. Niko Duboković Nadalini. Nisu spomenuti poznatiji mještani, na pr. iz Vrbanja pjesnik dr. Ante Tresić Pavičić, a iz Svirača dr. Juraj Carić, splitski biskup i utemeljitelj marijanskog svetišta u Vepricu kod Makarske. Inače kod spominjanja zaslužnijih ljudi bilo bi dobro navesti godine njihova rođenja i smrti, jer je bez toga spoznaja o njima nepotpuna. Također i kod nabiranja crkava u župi poželjno je naznačiti vrijeme njihova nastanka. Još nešto u vezi s hvarskim biskupima: »Mnogi su se istakli svojom djelatnošću kao kulturni radnici bilo kao graditelji« (8.). A da li se koji istakao pastoralnom djelatnošću, koja je najviše vezana uz biskupsku službu? Između 54 biskupa od osnutka biskupije (1145.) do danas u tom smislu treba izdvojiti Petra Cedulinija (1581.—1634.), energičnog i neumornog promicatelja tridentske obnove te dvojicu naslovnih nadbiskupa: Fulgencija Careva (1888.—1901.), čovjeka svetačkog života i silne pastoralne djelatnosti te Mihovila Pušića (1926.—1968.), jednog od pionira liturgijske obnove u Hrvatskoj.

Iznesene primjedbe ne mogu nikako zanijekati vrijednost ove knjige, koja je po svojoj zamisli i opsežnosti sadržaja jedinstveni primjerak svoje vrste u našim biskupijama. Zaslužuje priznanje don Jožo Jelinčić, biskupski tajnik, koji je vodio brigu o prikupljanju podataka i obavio tehničku stranu oko izdavanja Sematizma. Ovo će djelo dobro doći ne samo dijecezanskim svećenicima i redovnicima u biskupiji, nego i svima koji se zanimaju za prošlost i sadašnje stanje hvarske biskupije.

UZ 550. OBLJETNICU SMRTI SPLITSKOG NADBISKUPA PETRA GRUBONIĆA

Miroslav Granić

30. prosinca 1976. g. navršilo se točno 550 godina od smrti istaknutog Pažanina, prelata, nadbiskupa Petra Grubonića. Njegov životni put poznat je djelomično iz pisanja Ljubića i Farlatija koji ga nazivaju Dišković. U ovih nekoliko redaka rasvijetlit ćemo njegovu biografiju s posebnim osvrtom na prezime. Obitelj Grubonić spominje se u Pagu (danas Starom Gradu) još u 14. stoljeću. Prezime je jamačno nastalo patronimično, odnosno potječe od imena Grubonja kako se zvao osnivač obitelji. U dosadašnjoj literaturi nalazimo nadbiskupa Grubonića pod prezimenom Dišković stoga jer su Grubonići samo jedan ogranak starog vlasteoskog roda Diškovića. Otac nadbiskupa Petra, Ivan Grubonić, bio je član Velikog vijeća paške komune 1399. god. 1433. god. prilikom zatvaranja Velikog vijeća bio je u njemu Perko Grubonić, sin Krežola. Od tada pa sve do 1518. god. Grubonići su članovi Velikog vijeća kada su iz nje nepoznata razloga izgubili to pravo da bi nakon dva stoljeća izumrla ova obitelj sa ženskim potomcima 1725. godine.¹

¹ Ruić, *Blasone Genealogico etc.*, str. 33a, Rph. 43. u Historijskom arhivu u Zadru; usp. Farlati, *Illyricum Sacrum*, sv. III., Mleci 1751. S. Ljubić, *Dizionario biografico*, Wien 1856. s. v. Discovich fra Pietro.